

Kjer je Ivan rušil, Katarina pa obnavljala

Tatarstan *Dežela z izjemnim kulturnozgodovinskim in naftnim bogastvom*

Ko sem prvic slisala za Tatarstan, rusko republiko na svilnih poti proti Sibiriji, sem najprej pomislila na tatarski biftek. Napaka, tam ga ne najdete. Dežela slovi predvsem po enkratnih zgodovinskih spomenikih, tako pravoslavni kot islamskih, ki so na seznamu svetovne kulturne dediscine Unesca. Hkrati sodi med najbogatejše z zalogami nafte v Rusiji.

ALBINA PODBEVSEK, besedilo in fotografije

Razvito ima težko industrijo, tako avtomobilsko-kot letalsko, a povrh stavi se na turizem in sportne prireditve, saj se pripravlja na svetovno nogometno prvenstvo leta 2018. Pri tem je pomembno sožitje med Tatari in Rusi, ceprav je po mestih slisati vecinoma ruscino. A v slogi je moc. No, tako imenovanih babusk in majic s Putinovo podobo je naprodaj le za vzorec. Nasla sem eno s fotografijo ruskega predsednika na konju in napisom »nas ne dogonjat«, kar kaze, da ima Putin vseeno nekaj obozevalcev. V Rusiji pogosto videni napis »nas ne dogonjat« namrec pomeni, da jih ne bo nihce prehitel, saj da je Putin dovolj mocan in jim ne more nihce skoditi. Kaze, da se Tatari ne hvalijo kar tako, da so avtonomna ruska republika. Naj dodam : z največ mosejami v drfavi, a pokritih zenskih glav je malo.

Kazanski Kremelj

Tatarstan je trikrat vecji od Slovenije, steje 3,8 milijona prebivalcev; od tega je 45 ocostotkov Tatarov, za njimiso Rusi in se nekaj drugih narodnosti. Je dokaj redko poseljen, zlasti zato, ker mladi pozezelani vidijo svojo prihodnost v mestih, kjer zivi kar 75 odstotkov prebivalcev. Najbolj priljubljena je prestolnica Kazan tako zaradi univerze kot zaradi obetavnih industrije in turizma.

Zgodovina ji je podarila cudovito arhitekturo v Kremlju, starem mestnem jedru, obdanem z belim obzidjem iz 12. stoletja, za katerim se v modri, zlati in zeleni barvi prepletajo visoki minareti s cebulastimi kupolami pravoslavni cerkva in s strehami zgodovinskih palac. Tu se tare turistov, saj je kraj na seznamu Unesca. Najvec je Rusov iz drugih predelov Rusije. Pravoslavci se tako brez tezas mesajo z muslimanskimi romarji. Ti stoji največja tatarska moseja Kul Sarif

z stirim minareti nad nenavadno kupolastimi modrimi strehami svetisca. To je novejša zgradba, podobna prvotni iz 16. stoletja, le vrhovi minaretov niso zlati. »A bi lahko bili, glede na dobitke naftnih družb v republiki,« je rekel zgovorni vodnik Ramis. Zanimivo je, da je bliznja, skoraj pet stoletij stara katedrala ostala nedotaknjena vsem bumim casom navkljub. S ploscadi v Kremlju padeta v oci dve nenavadni zgradbi na nasprotnem bregu reke. Ena je porocna okrogla palaca z bakrenasto streho v obliki kazana - kotla - ker je bilo mesto nekoc poznano po izdelavi kotlov in se tako imenuje ze stoletja. Druga je ogromna, zelo opazna stavba ministrstva za kmetijstvo, zgrajena v slogu stirinajstih razlicnih kultur; poigravanje arhitektov vzbuja obcudovanje obiskovalcev razlicnih veroizpovedi.

Krizisce svilne poti

Kazan ima za seboj tisocletno zgodovino. Lezi na sotocju Kazanke in ogromne Volge, s 3500 kilometri najdaljše evropske reke. Nekdaj je bilo tu krizisce svilne poti, kar je pripomoglo k razvoju trgovine in obrti. Mesto je cvetelo ze od 11. stoletja, dokler ga z mecem in ognjem leta 1552 ni osvojil prvi ruski car Ivan IV. Vasiljevic Grozni. Njegov edini ohranjeni portret je v katedrali kazanskega Krenrlja, ki jo je zgradil v spomin na zmago nad Tatari. Jezikoslovci trdijo, da beseda grozni v arhaifoi ruscini pomeni velik, mogocen. A Ivan je bil v resnici grozen. V Kazanu je porusil vse moseje, pobil ali iz me-

Dekle v tatarski narodni nosi

sta spodil je na tisoce prebivalcev. Legenda ga krivi za strasno smrt zadnje tatarske kraljice Sujumbike, ki je rajsi skocila v smrt s sedemdesetmeterskega stolpa kakor v narocje ruskega carja, ki jo je hotel za zeno. Stolp se danes stoji. A Ivan Grozni, car, ki je iz srednjeveske Rusije ustvaril imperij od Donave do Vladivostoka, je bil grozen tudi do svojih najblizjih. V navalu besa je z zezlom ubil svojej sina prestolonaslednika in tako je bila usoda njegove dinastije za vselej zapecatena. Sam ni umrl na bojiscu, ampak se je leta 1584 poslovil od zivljenja s sahovsko figuro v rokah - in ne ve se, ali je to bila kraljica.

Vendar se Tatarstan ruskih okovov ni resil vse do danasnjih dni. Ljudje se niso povsem pokorili, ohranjali so islamsko vero, se veckrat uprli Rusom, a so jih ti vselej krvavo zatrli. Popustila jim je carica Katarina Velika z odlokom leta 1773 o enakopravnosti z Rusi in jim dovolila graditi moseje. Teh je zraslo veliko, odkar so v federaciji z Rusijo.

Pol tone tezak Koran

Zgodovina Tatarov sega v sedmo stoletje, v cas velike selitve narodov. Na obrezju Volge, 180 kilometrov od Kazana, so zgradili trdnjave in mesto Bolgar kot prestolnico prve drfave Volske Bolgarije, kjer so leta 922 sprejeli islamsko vero od priselkov s Srednjega vzhoda. Obred prikazuje velika freska v muzeju, na kateri sodeluje tudi nekaj tatarskih plemkinj, ki so pripomogle k spreobitvi poganov brez vojaskega posega Zlate horde. V 13.

stoletju so jih podjarmili Mongoli z Batukanom na celu, ustanoviteljem Zlate horde, ki je bil strah in trepet ljudstev od Urala do Donave in od Omega morja skozi Sibirijo do Kitajske. Veliki Bolgar je pocasi omagal, a je ostalo kar nekaj zgodovinskih spomenikov, ki danes privlacijo muslimane, zlasti tatarske z vseh koncev Rusije. Muzej ob reki je dokaj bogat z izkopaninami, orožjem, konjsko opremo, orodjem in nakitom starih Tatarov. Kraj ni vec naseljen, a ima kar sedem mosej, v glavnem obnovljenih, največja v belem marmorju je bila zgrajena pred nekaj leti v razkosnem slogu z velikim vodometom pred vhodom. Zanimivo je, da so najstarejšo kamnito mosejo iz 11. stoletja pustili v prvotni podobi, zaznamovano z zobom casa. V lesu so sredi verskega sredisca zgradili srednjevesko tatarsko vas z mlinom ob potoku in restavracijo s

tradicionalnimi jedmi - in brez alkohola!

Nenavadna zanimivost v Velikem Bolgaru je pol tone tefak, največji tiskani Koran na svetu, z največjim turkizom na platnici v družbi 113 dragocenih kamnov. Ta novodobni Koran je širok 1,5 metra in visok dva metra. Ogromno muslimansko versko knjigo so izdelali v Gorici pod vodstvom Novogoricana Nedjana Bratasevca, Andreja Cernatica in Italijana Maura Locheja pred nekaj leti. Vir denarja, potrebnega za ta projekt, je bila nafta.

Stalinovi kaznjenci

Otok Svijazsk, 60 kilometrov dalec iz Kazana, je turistico najbolj oblegan kraj v Tatarstanu. Z zgodovinskimi cerkvami, samostani in muzeji v cudovitem naravnem okolju privablja predvsem pravoslavne vemike. Vee deset kilometrov siroko sotocje reke Svijaga z Volgo, posejano z zelenimi otoki, kot kje ob morju, je romantichen kraj, reces, preden ga spoznas. Najprej je sluzil veliki vojski Ivana Groznega, ko je ta osvajal tatarsko ozemlje sredi 16. stoletja in je na otoku zgradil trdnjavo in prvo leseno ortodoksko cerkev. Potem si je otok prisvojila Pravoslavna cerkev s samostanom in kopico razlicnih cerkva, kar je stoletja privabljal romarje. A s Stalinom je bilo pravljice konec. Unicil je dober del sakralnih stavb, otok pa spremenil v mucni gulag. Najhuje se je godilo Tatarom. Mnoge je pregнал ali zaprl, vendar je to trdozivo ljudstvo obstalo in danes jim gre dobro v Sfirmostojni republiki. Tako je med njimi cutiti sproscenost in prijaznost.

Tatari Putina opozarjajo, naj jih pusti pri miru, in si upajo reci: »Nas ne preganjaj!«

Zadnja leta Rusi bolj mnozicno prihajajo v Tatarstan studirat, ker je Kazan univerzitetno mesto in privablja tudi tujce. Ker je industrija zelo razvita, zlasti naftna in avtomobilska sem prihajajo mladi Rusi sluzit kruh. Kakor so mi povedali, ima ruski jezik vendarle prednost in v solah prevladuje nad tatarskim. »Svojega mofa Rusa nikakor ne morem prepriicati, naj se uci mojega jezika,« mi je priznala mlada Tatarka in dodala, da je povsem drugače na podezelju. To je v nasprotju z lepo urejenimi mesti in cestami kar precej zanemarjeno, največkrat s skromnimi majhnimi hisami, vrtovi okrog njih in vecinoma brez asfalta, kolikor se pac da videti med voznjo po glavni cesti.